

ADAM OEHLENSCHLÄGERS MØDRENE ANER

AF

LOUIS BOBÉ

I dette Tidsskrifts 50. Aargang (1929) S. 38–63, har Kontorchef H. G. Olrik meddelt udførlige Oplysninger om Oehlenschlägers mødrene Slægt. Disse Undersøgelser har tilvejebragt følgende Stamrække:

BERNT ANTONISSEN SEVERIN fra Jylland fik 1710 Borgerskab som Øltapper i Kbhvn. † 28. April 1721; gift 15. Juni 1710 (Vor Frue) med MARTHA MARIE ANDERSDATTER, f. o. 1687 † 1752, bgr. 20. Juli, 52 Aar gl. (g. 2° 1721, o. 10. Okt., m. Øltapper, Rodemester, senest Borgretsskriver og Birkeskriver ved Amager Birk JEP JACOBSEN BUCH, f. o. 1692 † 1754, bgr. 29. April, 62 Aar). – Datter:

ANNA MARIA SEVERIN, f. 1712, dbt. 26. Maj † 2. Sept. 1788 i Vartov. 76 Aar; g. 1° 7. Okt. 1728 (Vor Frue) m. CHRISTIAN RIBER (REBERG), 2° 27. Juli 1742 m. HANS HANSEN. – Døtre:

Af første Ægteskab:

ELSE MARIE RIBER, f. 22. Febr. 1729, g. 8. Dec. 1757 m. Brygger, Købmand JOHAN GIERLØV (1709–1800).

Af andet Ægteskab:

1. MARTHA MARIE HANSEN, f. 10. Sept. 1746 i Kbhvn. † 6. Maj 1800; g. 28. Nov. 1777 m. Slotsforvalter JOACHIM CONRAD OEHLENSCHLÄGER.

2. BERNHARD ANTON, f. o. 1752 i Bielefeld † 16. Marts 1788; g. 3. Jan. 1777 m. CHRISTINE TØNDER, f. o. 1746 † 30. Jan. 1795, 48 Aar. – Børn:

A. CASPER BERNHARD, f. 1775, dbt. 19. April.

B. JULIANE MARIE, f. 1777 i Helsingør, dbt. 28. Juli.

C. SOPHIA FRIEDERICA, f. og dbt. 19. April 1782; g. 8. Sept. 1805 paa Frederiksberg med Malersvend JOHAN HELMS † 22. Febr. 1808. – Børn:

1. MARIE KIRSTINE CONRADINE, f. 12. Dec. 1805 (Faddere: Student Ørsted, Farverenke Mad. Møller og Jfr. Trine Ørsted).
 2. ENGEL SOPHIE ALBERTINE, f. 2. Okt. 1806 † 14. Nov. s. A.
- D. JOHAN CHRISTIAN, f. 13.-14. Marts 1785 (Fadder: J. C. Oehlenschläger).

Om sin Morfader HANS HANSEN veed Adam Oehlenschläger kun at berette, at hin ved sin tidlige Død efterlod Enken i Armod med tre Børn, og, tilføjer han: „Det forekommer mig, som om min Fader har fortalt mig, at min Mormoder gjorde en Rejse til Tyskland med sine Børn, efter sin Mands Død, men vendte tilbage i den yderste Nød.“ Ved sin Paavisning af at Hans Hansens Søn Bernhard Anton er født i Bielefeld, har Kontorchef Olrik ført Sagen ind i det rette Spor. Hans Hansen har, uvist af hvad Aarsag, forladt København og er kommet til Westfalen. Ved at beskæftige mig med Arveprins Frederiks Kasseregnskaber for Aarene 1765-70 (i Rigsarkivet), der i de bevarede Ansøgninger om Understøttelse rummer en rig, upaaagtet Kilde for Personhistorikeren, stødte jeg for nylig paa en Supplik fra en ANNA MARIA HANSEN, som vakte min Opmærksomhed. Bønskriftet er dateret Kopenhagen 2. Juni 1765, affattet i en Sprogblanding af Tysk og Dansk, der søger sin Lige og nedskrevet med en grov, i Pennen ganske uøvet Haand. Ansøgerinden beder Arveprinsen om Rejsepenge med følgende Motivering: „das ich kōnte nach mein heim kommen mit 3 kinder, da min mand ist dot gewesen ind 14 iaare ond ich ind der betrybet wetteue stande mit sour arbit habe mine kinder erlig erneret habe ondt der ueg nach Westfalen in Prōysch Minden under ind uelens brud nach hus zu reisen ondt habe 26 ondt suansig uocken krank da gelegen das ich habe das uenig zu setzen mysen, so das ich mit fort kommen kand, der ueg ist ser lang for mir ondt 3 kinder.“

Man erfarer heraf, at Anna Maria Hansen i 1765 er kommet fra Westfalen i Preussisch Minden. Bielefeld er fra gammel Tid Hovedpladsen i Westfalen for en stor Industri i Lærred, Damask og Hørspinderi. Her har hun efter sin Mands Død, indtruffet o. 1751 umiddelbart efter Sønnen Bernhards Fødsel, haft sit Hjem, som hun nu søgte tilbage til. Hun kvitterer fra Friderichsberg for Modtagelsen af tre Mark i Naadegave.

Hendes Ønske om at vende tilbage til Westfalen, hvor hun har haabet at finde Støtte hos derværende Venner af hende og hendes

Mand, gik ikke i Opfyldelse, hvilket ses af, at hun atter i en Supplik, dateret Kiøbenhavn den 17de Novbr. 1766, ansøger Arveprinsen om Understøttelse. Bønskriftet er nedskrevet paa ubehjælpsomt Dansk, med en øvet Skriverhaand, men forsynet med hendes egenhændige Underskrift: Anna Maria Hansens Enke, som afgjort har samme Skriftræk tilfælles med den tidligere.

„Jeg fattige Krøbling,“ hedder det, „der har opnaaet min 60 Aar som Encke ernæret mig med mine Hænders Giærninger, men da jeg formedelst Døvhed kom til den Ulycke ved det da den Svenske Ambassadeur havde sin sidste Auskees audience var ieg saa ulyckelig, da ieg gick ude ved Geheime Raad Bærensdorfs Pallai, at ieg kom under Ambassadeurens Stald Mesters Hest, der gjorde adskillige spring saa ieg ikke kunde undgaae, da min eene Arm gik 2de steder af Led og det ene Laar et Sted /: huilket alt med sandværdig attester saavel af Feltskiæren, som har coureert mig, som de derhos staaende Folck da det passerede :/ hvilken Bekostning har nødte mig til at sælge min liden Fattigdom ieg var eiere af i min svaghed og nu ikke kand fortiene det tørre broed.“ I en til Dronning Caroline Mathilde stilet Supplik fra 1768 angiver hun, mærkeligt nok, sin Alder til 67 Aar. Hun søger i Dec. 1770 atter Dronningen om Understøttelse, i begge Tilfælde egenhændig, og anfører heri, at hun „blef ned tred af den svenske stalmesters hest som red for Porden, da vores nadigste prinsesse skulde til Suerig, da det sist optog skede af den svenske Ambassador til vores danske hof“. Hendes Uheld maa være hændt i Sept. 1766, da den svenske Rigsraad ADAM HORN kom hertil i Anledning af Kronprins GUSTAVS Formæling med Prinsesse SOPHIE MAGDALENE. Den ihærdige Ansøgerinde blev begge Gange betænkt med 2 Rdl. Senest boede hun endnu paa Frederiksberg. Anna Maria Hansen blev denne Gang af Arveprinsen betænkt med een Rigsdaler, for hvilken hun kvitterer 31. Dec. 1766. Samme Aar var hendes Søn bleven konfirmeret.

Forud for sin i 1765 paatænkte Tilbagerejse til Westfalen maa hun have tilbragt nogle Aar i København. I 1761 fik hendes da gaarige Søn anvist Tøj af den s. A. oprettede Kasse til Beklædning af fattige Skolebørn, henhørende under den herværende reformerte Menighed. Aaret efter ses hun ifølge Extraskattemandtallet at have boet i Adelgade med Sønnen og den da 17aarige Datter (Digterens Moder); det tredje af hende og Oehleenschläger omtalte Barn maa imidlertid være død. I sin egenhændige Angivelse i Mandtalslisten anfører hun som sin Beskæftigelse „spende lerer paa opføstre huset paa Christians-

havn“, hvorved maa forstaas det af Sognepræst ved Frederiks tyske Kirke, LORCK, ledede Opdragelsesinstitut for Piger (H. G. Olrik, S. 51). I 1773 blev hun optaget som Lem i Vartov Hospital, hvor hun døde 2. Sept. 1788, 76 Aar gl.

Hendes Datter Martha Marie, vor Digters Moder, har efter alt at dømme, haft en trang Barndom og Ungdom, der lagde Skygger over hendes senere Liv.

Om HANS HANSENS Livsbane før han forlod København, har Ingeniør V. Marstrand i Videreførelse af Kontorchef Olriks Granskninger fremdraget følgende Oplysninger¹:

I Skattemandtallet for 1743 forekommer en Hans Hansen som Skriverkarl hos Auktionsdirektør PEDER BUGGE paa Hjørnet af Møntergade og Gothersgade og er maaske identisk med den Tjener Hans Hansen, der s. A. faar en tre Aar gammel Datter begravet paa Garnisons Kirkegaard. Indkvarteringslisterne for 1747 nævner ham som boende i Snarens Kvarter Nr. 44 (Magstræde 4): Hans Hansen, Fuldmægtig hos Slotsmaterialforvalteren, i hvilken Stilling han ogsaa forekommer i de følgende Mandtal 1748-49 og 1749-50, hvorefter hans Spor tabes, sikkert paa Grund af hans Bortrejse til Tyskland.

I Folketællingen for 1787, Aaret før sin Dod, betegnes hans Enke som Forvalter-Enke.

I denne Sammenhæng maa jeg se bort fra en yderligere Drøftelse af den i 1789 af Præsten ved Garnisonskirke udfærdigede gaadefulde Daabsattest for Adam Oehlenschlägers Moder og de i Tilknytning dertil af Ingeniør Marstrand fremsatte, højst omtvistelige Slutninger.

Vil man efterspore de Egenskaber, Oehlenschläger har taget i Arv, gaar man kun sikkert ved at søge dem hos Forældrene. I dette Tilfælde gør sig det omvendte gældende af, hvad Goethe beretter om sine arvelige Anlæg. Fra Moderen fik *vor* Digter i Arv Livets Alvor, fra Faderen „die Frohnatur, die Lust zum Fabulieren“. Selv har han udtrykt det saaledes: „Vemodens Følelse og en dyb Alvor fik jeg fra hende, fra min Fader Sundhed og Munterhed; Indbildningskraft og Ild havde de begge, han mer for det lystige; det tragiske fik jeg i Arvelod fra min Moder.“ Mere klart og bevidst kan ingen Søn udtrykke sig om den aandelige Arv efter sine Forældre. Enhver, der har beskæftiget sig med Brevstoffet fra Adam Oehlenschlägers Fader, vil protestere mod Forsøg paa at skubbe ham ud som ligegyldig. Hvem der har læst hans prægtige Breve til Sønnen under dennes Udenlands-

¹ Nationaltidende 20.-21. Juli 1929; Replikskifter 9., 15 og 17. Jan. 1930.

rejse maa varmes ved hans Stolthed og Glæde over sin Adam – „Dig jeg har elsket fra det Øjeblik, Gud gav mig Dig“. Af alt, hvad han har skrevet og sagt, straalere en Umiddelbarhed, et Lune, der spejler sig i Sønnens Breve fra Forlovelsestiden, i hans fornøjelige „Hundeposter“ og i mangt et Træk af hans Digtning. „Bergelmer“ eller „den gamle paa Bjerget“ skuede ud over Hovedstaden, skæmtende med dens Unoder og Daarligdom. Han var et levende Menneskebarn, det bedste man kan sige om en, man holder af. Fra ham arvede Digteren „Sundhedsrødmen paa sin Kind“. Dette Indtryk stadfæstes af det prægtige Portræt af Oldingen med solvhvide Haar, aandsmyndig og tillige jovial i Udtrykket med et Smil i Mundkrogene. Han var stærkt litterært interesseret og plejede, som man veed, at læse op for Hustru og Børn af tyske Forfattere.

Ogsaa Moderen var dyb af Værd, hvis varme, „store Sjæl og herlige Natur, Hjerte og Dygtighed“ hendes Son priser. Fintmærkende giver han Eftertiden den rette Forstaaelse af hendes Sjælekampe ved at

Henrich Oehenschläger Organist i Rensefeld	Marcus Gerdes	N. N. Hofemann		
Christopher Oehenschläger Organist i Rensefeld	Elisabeth Gerdes		Bernt Antonissen Severin † 1721	Martha Marie Andersdatter
August Henrich Oehenschläger Organist i Krusendorf 1715-53	Christine Tolstrup 1719-99	Hans Hansen † 1751	Anna Maria Severin 1712-88	
Joachim Conrad Oehenschläger 1748-1827		Martha Marie Hansen 1746-1800		

jævnføre dem med SUSANNE VON KLETTENBERGS i Goethes „Bekendnisse einer schönen Seele“. Der er bevaret et Portræt af hende (nu paa Bakkehuset)¹, der viser en smuk Hovedform med rene Træk og en fyldig Mund, der minder om Sønnens og Datterens. Blandt Oehenschlägers efterladte kæreste Bøger findes en tysk Bønnebog fra 1762, mest indeholdende Salmer af Gellert og Klopstock. Foran i Bogen har han skrevet: „Denne Bog er hellig for mig og mine Børn. Min Moder læste altid i den, naar hun var bedrøvet.“ Hendes Minde er kommet til os gennem to af hans skønneste og dybest følte Digte: Morgianes Vuggeviser og „Hjemvee“ med de gribende Linjer: „Tidligt misted' jeg min Moder, ak det gjorde mig saa vé.“ Adam Oehlen-

¹ Gengivet Ll. a. i min Udgave af A. Oehenschlägers Ungdomserindringer, 1915 S. 131.

schlägers og Sophie Ørstedes Moder er en af de danske Kvindeskikkelser, hvis Eftermæle bør holdes i Ære.

De hidtidige Undersøgelser vedrørende Oehlenschlägers mødrene Slægt godtgør, at han fejler i sin Angivelse, at hans Moders Forældre var tyske. Maaske har Hans Hansen været fra det tysktalende Slesvig eller Holsten. Mærkelig er det sydlandske Præg, Haar, Øjne og Lød, som Oehlenschläger og hans Søster har tilfælles.

JOHAN GIERLØF (1709–1800), der var gift med Oehlenschlägers Moster (se Ungdomserindringer min Udg. S. 38), F. Hjort, Slægten Gjerløff, Odense 1904, S. 130 og Persh. Tidsskr. 9 II, 47) giver i en Ansøgning til Skatkammeret, dat. Kbhvn. 31. Jan. 1784, følgende selvbiografiske Oplysninger:

„Nesten 52 Aar har ieg været Borger her i Staden, og i dend Tid ey alleene paa en ærlig og anstendig Maade fortient mit Brød, men end og ved min Flid og Stræbsomhed, som een nyttig Undersaatt, søgt at gafne det almindelige, hvor paa adskillige Bygninger, som ieg efter Ildebranden i Aaret 1728 af ny har ladet opføre, kand tiene til Beviiis. Blandt andre Handels Entrepriser, som ieg fra Tid til anden foretog, var ogsaa dend med Saxisk Porcelaine, hvilken jeg omsider gjorde til min Hoved Sag. I nogle og tredive Aar var denne Handel næsten min eeniste Beskæftelse, og da ieg derved fandt, om ikke een rigelig, saa dog til min indskrenkede Husholdning tilstrekkelig Fortieneste, saa levede ieg roelig i det Haab, at ieg paa mine gamle Dage ikke skulle savne det fornødne til min og Families Underholdning, men dette Haab er til min største Bedrøvelse desværre bleven til intet.

Den her i Staden anlagde Porcelains Fabriqve, og det Forbud, som Deres Kgl. Maj. til Fordeel for bemelte Fabriqve har fundet for got at gjøre paa fremmed Porcelains Indførsel, har paa eengang giort Ende paa min Handel. Jeg er derved ei alleene gandske og aldeeles sat ud af min eeniste Nærings Vei, men hvad som endnu forværrer min Tilstand, er at ieg sidder tilbage med et anseeligt Forraad af Saxisk Porcelaine, hvilket deels formedelst Mangel af Kiøbere, der nu alle søge til dend Indenlandske Fabriqve, deels formedelst Sortimenternes Ufuldstendighed, hvilket Forbuddet ei tillader mig at complete, henligger usolgt, og at derudi stikker en anseelig Capital, hvor af een stor Deel endnu skyldes til Fabriqven i Meissen, og hvoraf Rente maa svares.

Min høye Alder af 76 Aar, og dend der med følgende Skrøbelighed gjør mig det gandske umueligt, at begynde nogen anden Handling,

og da jeg ingen Midler eier, saa seer jeg, hvorledes ieg daglig nærmer mig meere og meere til den yderste Elendighed.“

Begrundet herpaa ansøger Gierløf om en aarlig Pension, som kunde være tilstrækkelig til hans Kones og uforsørgede Børns nødvendige Underholdning. Tillige ogsaa, at hans Forraad af Porcelæn maa overtages for kongelig Regning for Indkøbspris, eller og at det tillades ham at indrette et Lotteri.

.